

Gábor búcsúja

Ott ahol a Tisza vize már sárga, iszaposan locsog és a féhércu, kis házakban sokféle nóta hallik, ott ahol a meleg nyárban sárga és bordó georginák nyílnak a kis kertekben és az augusztusi határban minden dülöszélen kókadt fejű tányérrózsák bólognak, odavalók a mi fiaink.

Úgy kezdték, mint a többi gyerek. Kergettek ők is cserebogarat a meleg, párás esti legelőkön, lövöldöztek ők is bodzafapuskával s kölyökkoruktól fogva úgy úsztak a Tiszában, mint a csík. Végighancurozták otthon az elemi osztályokat, számárfülessé nyűtték a kis és nagy olvasókönyveket s évről-évre nehezebb feladatok kerültek a krajcáros irkákba. Sáfrán tisztelendő a falu s a gyerekek ráncos homlokú, öreg barátja néha bekukkantott ezekbe az iskolákba, kedvel ült be az iskolapadba egyik-másik nebuló mellé. Könyve, irkája mellé könyökölt, zsörtölődött vagy tréfálkozott s míg a gyerek kacagott vagy izgult, hogy a tréfásnak tűnő kérdésekre megfeleljen, éberül figyelt.

— Semmi sem lesz belőled, édes fiam — rökönýtett mind-egyikre.

De kopott, szürke reverendája azért nemsokára fel-felvillant a házuknál vagy az uccán jártában behajolt a kerítésen és magához intette az udvaron álldogáló szülőket.

— Aztán nehogy itthon tartsák, a gyereket, tanítatni kell!

Így válogatódtak ki a városi iskolára. Néha szűk diáktermése volt a kis tiszamenti falunak, máskor bővebb. A mi diákjaink mire felsőbb osztályokba kerültek, ötre-hatra apadtak. S járták mint a többiek, akik nekivágnak a vigasságokkal, szomorúságokkal tarka diákéletnek, mely mindig akkor legkedvesebb, amikor már emlék.

A falu előtt eleinte „Urbánék fia, Zomboriéké, Molnáréké...” voltak, de valahogy az évekkel átformálódtak a gyerekek. Már egyforma kedvteléssel néztek utának, már találgatták, tervezgették mindannyian; ebből ez lesz, másikból az, a Gábor gyerek sokat ér s a kis Zombori Pistából talán még ügyvéd lesz és így lassan a „mi fiaink” lettek.

Érdekes képet mutatott a vasúttól, a faluig vezető útjuk évről-évre, ahogy örömet, fényt, hangosságot hozva jöttek haza karácsonyra, husvétra, pünkösdre. Futóversenyeket a havas csapáson, birkózásukat, rosszaskodást. Később nóta lett a szívük kinyilatkoztatója, a magasranyúlt rozson vagy a tavaszszagú herésen átcsapva

dalolva üdvözölték a falut, amikor a vakációra érkezők elé már nemcsak egy-egy repeső szívű asszony szaladt ki a ház elé, hanem kinyílt sok lányos ablak is.

Fújták a füstöt titokban és nyíltan, s álldogáltak a templom előtt vasárnapi szagos miséken a lányokra várakozva.

Az öreg tisztelendő mise előtt többször berendelte őket a parohiára vagy esti sétáján, ha valamelyik ház előtt a padon fellette őket, közéjük telepedett.

— Halljuk, mit tudtok?

Folyt a versengés vidáman, diákosan. Az öreg bólogatott, mosolygott.

— Jól van, látom már. Valódi nyeletlen bicskák vagytok penge nélkül.

Máskor selymán lecsapott.

— Láttatok-e már lyukas kalapot karima nélkül?

— Nem! Nem!

— Nahát ez a felelet az volt.

A gyengébbek elhullottak az alsóbb osztályokban. Azután nem volt szabad megtorpanni. A mi diákjainkra nehéz idők jöttek, elejétől végig fenyegetett ez a lehetőség. Nem a tehetségben volt a hiba, sem a kedvben, hanem a megfordult, ingadozó világban, mely ezer bizonytalansággal rémített.

Először otthon maradt az egyik diák, másik évben a másik. A középiskolát már csak hárman végezték, kettő előbb, a harmadik utána következő évben. A kis csoport bizakodott, reménykedett. Egy évet pihentek, vártak jobb esztendőre s ekkor kettő újra elmaradt.

A falu öreg pásztora homlokán mind erősebben szaladtak össze a ráncok. Ha megállt a szülőkkel beszélgetni, megrekedtek biztatásai. Csak sepergette kopott, szürke reverendáját, mintha örökké port érezne rajta. Szinte látta, mint rakódik észrevétlen az útmenti gyepre, házakra, emberekre, hogy lassan mindent belepjen és annyi szép, jó törekvést eltemessen. Majdnem könyörögve ragadott meg egy-egy szülői tenyeret.

— Nem szabad mindnyájunknak lemaradni!

Fejüket rázták.

— Nem lehet tisztelendő úr, nem bírjuk... Nehezen is tanulnak a fiuk, mikor nem magyarul megy az iskola. Minek költsünk hát tisztelendő uram?

— Igaz, igaz. Minek?

— ... hogy szaporodjanak a félbenmaradt emberek? Itt vannak a többi tanult fiuk állás nélkül, jövő nélkül. Mi lesz ezekkel?

Az utolsóért küzdött már, akiben legjobban bizott. Gábor maradt meg reménységnek. Egyedül ő került főiskolára, de már ő is ingadozott és ingadoztak a szülők. Kibirják-e?

Elmúlt valahogy az első félév, sok tépelődés előzte meg a másodikat. Rákövetkező nyárra lemondtak.

— Hiába. Nem lehet... Szegények vagyunk, nem érdemes...

Gábor pártján egyedül az öreg tisztelendő maradt. Mintha lelkéből lelkedzett fia lett volna, harcolt érte.

— Nem engedem. Ezt a fiút nem szabad deréketörten hagyni.

Ajánlóleveleket írt, lelkesítette rábeszélte.

— Nem hagylak fiú! Vétek volna. Lehet, nem így gondoltad, de mi lennél itthon? Nem engedem, hogy elkallódj. Felvételtek a szemináriumba papnövendéknek.

Elment a kérvény. Ha felveszik szerencsés, ha nem, marad mint a többi, várni, várni, sután, miközben a drága idő mindennap múlik, foszladozik.

Folyt a tétlen nyár, mint az előző nyarak és folyt a bohó legényélet, melynek vígságát akkor sem lehet elvenni a fiataloktól, ha minden oldalról kilátástalanságok keserítik. Nagyokat lubickoltak a Tiszában, s a csónak fenekén elnyúlva bronzpirosra süttették a bőrüket. Estefelé mikor lanyhult a meleg, a szekerek, csürhe, csordapora lerakódott a gyepre, útmenti gyalogbodzákra, nekik akkor virradt. Jöttek a séták, udvarolások egy-egy lányosház előtt. Jöttek a készülődések a mulatságokra, idogálások, kártyacsaták vagy végnélküli csavargások a Tiszaparton.

Folydogált rendes kerékvágásban a nyár. Gábor kérvényéről mind kevesebb szó esett. Nyilvánvalónak látszott, nem vették fel. Járt a fiukkal, ugyanolyan hévvel rendezte a mulatságokat, ugyanolyan hévvel udvarolt s hajnal felé ugyanolyan elbúsult, ábrándos legényszívvel bandukolt haza.

Ezen a délutánon is, mint mindennap pajtásaihoz készülődött a rendes összetalálkozásra. Készülődése közben jött a templomszolga a hírrel. Válasz érkezett. Elszorultan sietett a plébániára. Ott nyitott levéllel várták.

Este lett, mire kijött. Az angyali üdvözetet már elharangozták. Az uccákon meggyérültek a járókelők. Gondolkozott, merre menjen. Arca piros volt és meleg az elmúlt izgalmak után. Szemeiben fájó, egyben boldog fényességek villogtak. A jó, öreg „Safi” — ahogy maguk közt becézték — csaknem sírt, mikor a levelet átadta.

— Fiam, mindig papnak szántalak. Hiszem, hogy jó pap leszel. Majd... majd visszajössz egyszer a mi népünkhöz és átveszed majd az én helyemet.

Hová menjen az örömeivel, szívét árasztó érzéseivel először, melyek felemelik, egyben észrevétlenül új szomorúságot fektetnek rá? Haza talán, hogy megörvendeztesse szüleit vagy a cimborákhoz előbb? Tévetegen, részegen indult el. Az uccán végig nyitott ablakokkal lélegzettek a házak. A Tiszáról hús áram szókött a falura. Hosszúkat lélegzett az esti levegőből, s mámorosan fűröszötte arcát a felszabadult, megtisztult esti áramlatban.

Lassan lépkedett a fellocsolt járdán. Számolta, simogatta a házakat. Itt keresztanyja lakik, itt Péter bácsi. Be kellene szólni. Hogy összecsapná a kezét a Maris néni. „Jézusom, igazán pap

leszel"? Borboláéknál világos ruhákat látott villanni a kertben. Lánykacagás csapódott ki. Talán Zombori Pista nevettei őket. Meglassult és figyelte, Annuska köztük van-e? De csak a kis feketehaju Borbola-lány betyárkodott a nénjével. A Maca! Hogy tudja ez rakni a táncot, mint akinek tűz ég a bokáján. Mélázón mosolygott. Sajnálni fogja-e, ha elveszti legkedvesebb csárdástáncosát?

Mind lasabban lépkedett és mindjobban elnehezült a feje, ahogy egy ismerős házhoz közeledett. Az ablakok itt is szellőztetésre tártak. A hosszú pad hivogatólag fehérlett a ház előtt. Sok szép este zajlott itt le, beszélgetések, nóták, játékok. Ide gyűltek a fiúk, s Annuska barátói. Ugyan hol lehetnek most a fiúk? Biztosan várják a „Pávában“, billiárdoznak vagy kigyalogoltak a vasútra, a nyolcórás vonathoz. Lézengnek a perronon cigarettázva szokásuk szerint, tétlen, örök várakozóással. Szerencsés. Az ő várakozása a mai nappal megszűnt. Ő már innen elmegy. Elmúlnak a nekibúsult ábrándok, a tétlen csavargások. Felakadozott a lélekzete kitártan. Nem hiába tanult. Sikerült. Ember lesz.

Miért fogja el hát a szomorúság, mikor az ismerős házhoz ér? Az ablakhoz támaszkodott, melynek annyiszor dőlt a párkányához, míg belülről egy mosolygós szőke lány könyökölt. Halkan kopogott, majd várt egy kicsit, hogy nem mozdult a szoba, megerősítette elrekedt hangját és beszólt a nyitott ablakon:

— Annuska!

A kertből jött fel hívására. Apró, koppanó léptekkel szökött át a szobán és kihajolt hozzá.

— Mi újság Gábor?

A fiú tovább fogta a kezét a kézfogásnál. Sápadtan nézett fel hozzá, hogy az megegyeszer megkérdezte:

— Mi újság Gábor?

Furcsa szorongás fogta el. Szemei még mindig arcát keresték.

— Annuska én elmegyek . . .

A lány keze megremegett a kezében.

— A parohiáról jössz?

— Igen.

— Akkor felvettek.

Bólintott.

Az est elfátyolozta előle Annuska arcát, de a sötétben is érezte, mint görbül lefelé a szája és a pillák ájult szomorúságba árnyékkolták orcáit.

— Annuska . . . — akarta vigasztalni akaróan.

Hangjának mintha mágneses ereje lett volna, húzódott a lány feje hozzá s mintha nagyon fáradt volna, lehanyatlott a párkányra.

Ha a fiúkkal mulatságok után végig éjjelizenézték a falut, hogy várta Annuskáéknál a kis fényt, a redőnyök résén elcikázó gyufalángot. Boldog volt, ha megvilágított kezét láthatta vagy karjából egy darabkát. Most itt volt szárnyatörten mellette, most mikor éreznie kellett, hogy igazán a szívében volt és nem vigasztalhatta.

Csak fogta kezét csuklójánál fogva, paskolta tenyeréhez, símogatta meghatottan. S homlokához szorította a kis kezét, de eljön az idő, mikor már homlokához sem emelheti.

— Mikor indulsz?

— Öt nap múlva Gákovón kell lennem.

Nyárillatot sodort az este. A folyóról hangok jöttek, halászok ladikáztak. Az árokpartról tücsökciripelés mélézött, susogó faágak meséltek s Annuska lehullott szőke fodros feje szinte arcát érte. Csak az ígéretek estje ily meseszerű és ő már nem ígérhetett semmit...

Hogy örülnek majd a szülei és örülni fognak a pajtások, egyedül Annuskának kell szomorúságot okozni. S a vádló, mély lánytekintet átölelte az estet, a vágyakat susogó tiszaparti éjt, mely annyi lánynak oly sok szépet ígér. Érezte Annuska száján a vádat, melyekkel felkúszott a jót-rosszat elosztó mindenséghez, mintha mondaná:

— Csak én hozzám kegyetlen az Isten.

És ő nem mondhatott semmit, csak símogatta mégegyszer a haját, az arcát, kis kezeit, míg Annuskában a búcsú fájdalma viaskodott. Sírással küzdve szökött fel a helyéről és kezeit kiszabadítva elfutott az ablaktól.

Gábor egyedül maradt az üres ablaknál.

— Annuska, Annuska...

Nem jött vissza. A nyitvamaradt ajtón léghuzat nyargalt a néma szobán keresztül. Tovább botorkált.

Nem papnak készült, de tudta, hogy jó pap lesz, mert szívében szívós munkavágy és kötelességérzet feszült. Érezte, hogy nemcsak az ő becsülete forog kockán, hanem az egész kis tiszaparti magyar falué.

Az utolsó napig kijártak a Tiszára. A *pajtások kivitték a lányokat is. Felladikáztak a Holt-áig, ahová a vízbeboruló füzesek árnyékába tündérrózsákért jártak nyaranta, vagy a falu elporlyázó kacsáit hazazavarni.

Hinár és békaszag úszott a levegőben. A vízről megzavart szúnyogok, csillogószárnyú színes szitakötők lebbentek el. A fiúk úszva ugrálták körül a csónakot és hordták garmadába a rózsákat. Tele lett velük a ladik alja. Annuska karján súlyosodott a csokor s Gábor még mindig hordta karjára a legszebbeket, a legmesszebbnyílót, mintha mindegyik a szíve lett volna. Mintha a virágokkal akarná megengesztelni, mintha mintha minden rózsá, minden szomorú tekintet azt kérdezné:

— Mit adjak még, mikor már semmit sem adhatok?

Annuska pedig legiobb szeretett volna a fehér virágok közé esni. Nem gondolta volna, hogy ily súlyos lesz ez a szerelem és a földig húzza, mikor le kell mondani, el kell búcsúzni tőle.

Még egy mulatság volt a Pávában. Gábor táncolt, mint mindig, vidáman, legényesen. Táncolt Annuskával, egyik lánnyal, mással és hajnal felé, mint máskor mindig-mindig Annuskával. Szüne-

tekben összeültek a fiúkkal, mint máskor. Húzta a cigány, magasra csapott a nóta. A kórusból szíveket ölelősen csengett ki az a lelkes fiúhang, hogy könnybefutott némely asszony szeme is.

— Hogy éppen ennek a melegszerű, nótás gyereknek kell papnak menni!

Hajnalban elszontyolodott kis társaság gyült össze a tiszamenti kis állomáson; a hajnali vonatra várakoztak. Sokan kikisérték. Rokonok, ismerősök, fiú- és lánypajtások. Ölelték, csókolták. Már a vonat lépcsőjén állt. A fiúk megilletődötten ismételték:

— Írj! Írj!

Benne bórongott a szóban a maguk bórongása. Igen, írj onnan, ahová mi már nem juthatunk. Mi már itt maradunk a mi poros fészkünkben és leszünk azok, amik apáink voltak. Talán nem is lesz oly szomorú itt. Majd mellénk húzódik valamelyik falubeli kislány és küzködünk, dolgozunk, mint apáink.

A hajnali hűvösség miatt vagy a közös elszontyolulásban egyik-másik fiú és lány közelebb húzódott egymáshoz. Gábor képzeletében összefonódtak a párok. Maca Zombori Pistával, Józsi Molnár Etelkával és a többiek is mind tudja körülbelül. Csak Annuska állt egyedül. Tekintetével egyre őt simogatta. Nem tudott megválni ettől a lánytól, aki tőle olyan sokat várt. Elfátyolozódott a nézése s szinte a saját szívéből kérdezte:

— És te? Kire fogsz te várni ezután?... Ki lop majd helyettem muzsikát az álmodba és kire fogsz gondolni bohó lány-szíveddel, ha a fiúk májusfát állítanak az ablak alá?

Indulásra füttyültek. Messze kihajolt a lépcsőn, úgy kiálltotta:

— Isten áldjon meg...

Gábor szeme előtt összefutott a kép. Ingott a vonat. Kalapok lengtek, kezek integettek.

— Szervusz Gábor! Írj!

Összefut a kedves arc, szétfolyik a fehér lányalak. A vonat távolodik. Szemei már messze néznek. Mintha mégegyszer átakarná élni régi életét... a tiszaparti sétákat, az estéket Annuskáéknál, a multságokat, borozgatásokat a Pávában, s a hajnalig tartó, neki-búsult csavargásokat. Kitérta a karját, mintha megakarná ölelni a falut, az ismerősöket, a víg cimborákat és Annuskát... Mintha örökre magába akarná zárni az arcukat. Hiszen nemcsak az ő jövője után megy, hanem a falu becsületét akarja megmenteni. Ezért mond le Annuskáról, szabad életéről... Fel kell áldoznia vágyait, terveit az összesekért... A kötelességérzet erősebb az ifjúság érzélgősségénél.

Szeméből még csurognak a könnyek, de lelkében tisztulnak, oldódnak a fájdalmas válságok. Mindkét karját kinyújtja a vonat ablakból és úgy kiáltja:

— Isten áldjon meg mindnyájatokat!... Visszajövök!

Egy új ember utazik, új célok felé.